

Yttrande
2026-01-28

Dnr: Fi2025/01857

Finansdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över SOU 2025:96 "Fler möjligheter till ökat välstånd", avsnitt 5.3.2 "Lönebildningen bör bli mer flexibel"

Facken inom industrin ser stora risker för den väl fungerande lönebildningsmodellen och i förlängningen samhällsekonomin med att som utredningen diskuterar ge staten en större roll i lönebildningen. Facken inom industrins avvisar förslaget.

Sammanfattning

- Lönebildningen i Sverige bygger på att det finns en lönenormering. Utan industrinormeringen är risken stor att lönebildningen skulle kantas av fler konfliktdagar, ofördelaktigt utfall och stort missnöje.
- Det har i Sverige under lång tid funnits en samsyn om att den internationellt konkurrensutsatta sektorn bör vara lönenormerande. Efter Industriavtalets tillkomst 1997 har en sådan ordning etablerats i Sverige.
- De avtal som träffats inom industrin har haft en normerande inverkan på utvecklingen av lönekostnaderna på hela den svenska arbetsmarknaden.
- En förutsättning för att normeringen ska fungera är att industrins parter är tydliga med normsättningen och att industrins parter kan lita på att de som träffar avtal senare också håller sig till normen.
- Det främsta motivet för att parterna inom industrin ska vara lönenormerande är att de ekonomiska förhållandena inom den internationellt konkurrensutsatta sektorn skiljer sig jämfört med förutsättningarna på andra delar av arbetsmarknaden. Industrin har en stor ekonomisk betydelse för Sverige.
- Ett annat motiv till att parterna inom industrin ska ges den lönenormerande rollen är att det har visat sig att det fungerar. Normeringen kan lyckas om den bärs av en gruppering, på den privata arbetsmarknaden, som är tillräckligt stor och har den legitimitet som krävs bland övriga grupper på arbetsmarknaden för att uppfylla denna roll.
- Facken inom industrin ser stora risker för hela lönebildningsmodellen och i förlängningen samhällsekonomin med att ge staten en större roll i lönebildningen. En ny roll för Medlingsinstitutet blir ett ingrepp i parternas autonomi.

Mot bakgrund av ovanstående avvisar Facken inom industrin förslaget.

En väl fungerande lönebildning och industrins lönenormerande roll

Facken inom industrin menar att de speciella ekonomiska förutsättningar som råder för de verksamheter som tillhör den internationellt konkurrensutsatta sektorn motiverar att dessa verksamheter har en särställning i lönebildningen i Sverige. Det är inom den internationellt konkurrensutsatta sektorn som de första avtalen bör träffas och de avtalen bör sedan bli normerande för hela den svenska arbetsmarknaden.

Denna utgångspunkt är av fundamental betydelse för lönebildningen i Sverige. För att en sådan ordning ska fungera krävs att parterna inom industrin är beredda att ta på sig den lönenormerande rollen och att det bland parterna utanför industrin finns en acceptans för en sådan ordning.

Det har i Sverige under lång tid funnits en samsyn om att den internationellt konkurrensutsatta sektorn bör vara lönenormerande. Denna tradition sträcker sig tillbaka till det så kallade Saltsjöbadsavtalet 1938. Då uttrycktes denna ordning som att exportindustrin skulle vara löneledande. I dag instämmer flertalet av arbetsmarknadens parter, både på arbetsgivarsidan och på den fackliga sidan, i detta synsätt. Liknande uppfattningar spelar stor roll för lönebildningen i andra mindre länder med stor utrikeshandel.

Trots att det under lång tid funnits en samstämmighet om att den internationellt konkurrensutsatta sektorn bör ha en lönenormerande roll har det under långa perioder i praktiken inte fungerat så. Efter Industriavtalets tillkomst 1997 har dock en sådan ordning etablerats i Sverige. De avtal som träffats inom industrin har haft en normerande inverkan på utvecklingen av lönekostnaderna på hela den svenska arbetsmarknaden. Parterna inom industrin har fått rollen av att företräda den internationellt konkurrensutsatta sektorn. Det har inte varit oomstritt, men i praktiken har denna ordning fungerat sedan avtalsrörelsen 1998.

Även staten har gett sitt stöd till en ordning där den konkurrensutsatta sektorn ges en lönenormerande roll. I det utrednings- och lagstiftningsarbete som föregick inrättande av Medlingsinstitutet i Sverige, framhölls att Medlingsinstitutet bör ha som en uppgift att tillvarata och upprätthålla den breda samsyn som finns på arbetsmarknaden om den konkurrensutsatta sektorns lönenormerande roll. Detta har senare bekräftats i de regleringsbrev som regeringen gett Medlingsinstitutet.

Staten har samtidigt uttryckt att den rollfördelning som finns och som innebär att det är arbetsmarknadens parter som har ansvaret för lönebildningen alltså bör gälla. Det innebär också att staten inte bör uttrycka uppfattningar om avtalens materiella innehåll eller ha uppfattningar om behovet av relativlöneförändringar. Statens position tar i stället sin utgångspunkt i statens legitima intresse av att stödja en ordning som arbetsmarknadens parter har en samsyn kring och som främjar en arbetskraftskostnadsutveckling som är förenlig med en god ekonomisk tillväxt och sysselsättningsutveckling. Det ligger i linje med att staten har det övergripande ansvaret för den ekonomiska utvecklingen i landet. På

samma sätt har också Riksbanken uttryckt att lönebildningen fungerar väl och ger stöd för deras arbete med att upprätthålla prisstabilitet.

Det främsta motivet för att parterna inom industrin ska vara lönenormerande är att de ekonomiska förhållandena inom den internationellt konkurrensutsatta sektorn skiljer sig jämfört med förutsättningarna på andra delar av arbetsmarknaden. Det gör att parterna inom denna sektor bör ha en särställning. Företagen i den internationellt konkurrensutsatta sektorn konkurrerar med företag som producerar sina varor och tjänster utomlands. Företagen möter de utländska konkurrenterna antingen på de svenska eller på de utländska marknaderna. Om lönerna ökar mer i Sverige än i omvärlden kan företagen i den internationellt konkurrensutsatta sektorn inte i motsvarande grad höja priserna, utan att konkurrenskraften försämras. Priserna i sektorn bestäms till stor del på den internationella marknaden. Det medför att det för verksamheterna i sektorn finns en konkurrenskraftsrestriktion som inte finns inom övriga verksamheter. Det är en avgörande skillnad med konsekvenser för lönebildningen.

Industrins fortsatta betydelse för svensk ekonomi är en viktig utgångspunkt för svensk lönebildning. En ökad betydelse för tjänster kopplat till industrins förädling och utökade globala värdekedjor har inte ändrat detta samband.

Att det finns verksamheter också utanför industrin som kan betecknas som internationellt konkurrensutsatta skulle kunna motivera att fler avtalsområden omfattades av Industriavtalet. Facken inom industrin har också uttryckt en öppenhet inför en sådan utveckling. Om fler avtalsområden och därmed eventuellt fler parter bör tillföras Industriavtalet är dock inte bara en fråga om verksamheternas karaktär. De parter som omfattas av Industriavtalet måste ställa sig bakom vissa grundläggande utgångspunkter och delta i det samarbete och använda den förhandlingsordning som avtalet förutsätter.

Ett annat argument för att industrins parter bör vara lönenormerande tar sin utgångspunkt i att det behövs en normering. Någon grupp behöver gå först i en avtalsrörelse. Det gäller då att hitta en gruppering, på den privata arbetsmarknaden, som är tillräckligt stor och har den legitimitet som krävs bland övriga grupper på arbetsmarknaden för att uppfylla denna roll. Facken inom industrin består av de största fackförbunden på den privata arbetsmarknaden inom såväl LO, TCO som Saco och har därmed möjlighet att spela denna roll. Industrins arbetsgivarorganisationer har också en så pass stark ställning bland de privata arbetsgivarna att de har legitimitet för att var normsättare.

Att parterna inom industrin i dag kan upprätthålla den lönenormerande rollen på svensk arbetsmarknad beror också på att gruppen är så pass stor att de ingående parterna kan ta övergripande samhällsekonomiska hänsyn samt att gruppen på den fackliga sidan omfattar både arbetare och tjänstemän.

Ska lönebildningen även i fortsättningen leverera det goda utfall som skett krävs att den konkurrensutsatta sektorns lönenormerande roll respekteras och att eventuella relativlöneförändringar som går utöver märket har en allmän acceptans bland parterna på svensk arbetsmarknad. Ett exempel på

accepterade relativlöneförändringar är den särskilda satsningen på undersköterskors löner som stöddes av Facken inom industrin. Industrins parter och övriga parter på svensk arbetsmarknad måste klara av att hantera frågan om relativlöneförändringar på ett sätt som är hållbart på lång sikt, dvs utifrån industrins internationella konkurrensförutsättningar.

Facken inom industrin ser stora risker med att i linje med utredningens förslag låta staten blanda sig i lönebildningen. En sådan förändring kommer påverka hela lönebildningsmodellen som ju bygger på att parterna sköter normeringen. Det går inte att ta för givet att det skulle finnas parter som tar ansvar för lönebildningen om man rubbar modellen. En förändrad modell skulle också öka risken för fler konfliktdagar. Vi kan dessutom se att relativlöneförändringar är möjliga inom ramen för nuvarande lönebildningsmodell och att de också sker kontinuerligt för olika branscher, yrken och individer. Med detta sagt så bedömer vi att i det fall större relativlöneförändringar skulle kunna vara önskvärda i vissa situationer är inte det ett tillräckligt starkt argument för att riskera en väl fungerande lönebildning. En ny roll där staten ska peka ut vilka grupper där löneläget bör förändras blir ett ingrepp i parternas autonomi. Facken inom industrin avstyrker utredningens förslag.

Marie Nilsson, IF Metall

Peter Hellberg, Unionen

Per-Olof Sjöö, GS Facket för skog- trä- och grafisk bransch

Ulrika Lindstrand, Sveriges Ingenjörer

Natasa Stojkovic, Livsmedelsarbetareförbundet